

Литвин Марія Вікторівна,

*студентка першого курсу, гр. БП-21
Інституту права та сучасних технологій
КНУТД.*

*Науковий керівник:
професор кафедри приватного та публічного права
Інституту права та сучасних технологій
КНУТД,
к.ю.н., професор **Олійник А.Ю.**
м. Київ, Україна.*

ПЕРША КОДИФІКАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА СРСР і УРСР ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.

Вступ. Важливим історичним фактом після створення СРСР була кодифікація його законодавчих актів. Кодифікації законодавства СРСР мала певну специфіку в порівнянні з загальним процесом правотворчості. Процедурі підготовки і впровадження кодифікаційних актів, після об'єднання Росії, України, Білорусії і закавказької федерації в СРСР в буде приділена певна увага в дослідженні. Звичайно, процес кодифікації (як особливого виду систематизації, при якому зміст нормативних актів, що упорядковуються, істотно переробляється) в минулому - в 20-ті роки ХХ ст. і зараз істотно відрізняється. Але враховуючи темпи, якими просувається кодифікація в незалежній Україні, можливе запозичення певного позитивного досвіду з минулого. Враховуючи обсяг нашого дослідження ми зупинимося лише на найважливіших галузях права і їх характерних рисах в кодифікаційному процесі. *Метою нашого дослідження є :* а) характерні риси кодифікаційного процесу 1922-1929 років; б) кодифікація цивільного права і суміжних галузей; в) висновки і рекомендації.

Основний текст. Кодифікація законодавства СРСР може бути охарактеризована через проведення кодифікації в союзних республіках. В даній роботі ми будемо посилатися на приклади кодифікації в Українській РСР. Відомо, що кодифікація права є значним видом правотворчої діяльності та відіграє важливу роль в удосконаленні права. Основною метою кодифікації права

є забезпечення регулювання суспільних відносин у різних сферах [1, с. 82]. Причини кодифікації законодавства в Україні того часу були не випадкові і носили об'єктивний характер. Як наголошує український вчений І.Б. Усенко: а) це був перший тривалий період мирного будівництва; б) для такого правового процесу, як кодифікація законодавства, необхідна стабілізація суспільних відносин, консолідація суспільно-політичних умов, що мало місце в УСРР на той час; в) вже були закладені основи всіх галузей права [2, с. 12]. Різні автори відмічають ряд причин, які були на той час щодо здійснення кодифікації. Серед таких причин називаються: 1) вимоги нової економічної політики СРСР та потреби її нормативного наповнення і відповідного узгодження; 2) ряд складних проблем пов'язаних із необхідністю певної свободи обороту товарів; 3) поява дрібної буржуазії у вигляді орендарів, оптових торговців, комісіонерів та ін. [3, с. 230].

Саме на думку І. Б. Усенко, допущення товарно-грошових відносин через ринок вимагало заходів, "спрямованих на підтримку соціалістичних підприємств, обмеження капіталістичних елементів і використання капіталізму під контролем держави" [2, с. 16]. Кодифікація законодавства в УСРР здійснювалась двома шляхами: 1) рецепцією законодавства РСФРР; 2) розробкою власних законодавчих актів. Перший шлях був переважаючим, законодавство УСРР було в більшості випадків точною копією законодавства РСФРР. Радянська історико-правова наука пояснювала це однотипністю соціалістичних держав, відсутністю юридичних кадрів в Україні, єдністю загальних цілей двох братніх народів тощо. Проте головна причина такої рецепції корінилася в прагненні більшовицької партії до уніфікації як державної, так і правової системи, що значно полегшувало б зусилля центральної влади щодо впровадження в життя ідей соціалістичного будівництва [4, с. 333]

Як відмічають В.А. Шершенькова і Л.О. Попсуєнко, перші кроки стосовно збору матеріалу для майбутньої кодифікації були розпочаті в радянській Україні ще у березні 1920 р., а подальша кодифікаційна робота відбулася

наприкінці 1921 р. У дуже короткі строки були підготовлені кодекси та нормативно-правові акти з різних галузей права, а саме: в 1922 р. в УСРР були прийняті Цивільний кодекс, Земельний кодекс, Кодекс законів про працю, Кодекс законів про народну освіту, Кримінальний кодекс, Кримінально-процесуальний кодекс, Положення про судоустрій; Закон про ліси в 1923 р.; Цивільний процесуальний кодекс, Тимчасові будівельні правила в 1924 р.; Ветеринарний кодекс УСРР, Виправно-трудоий кодекс у 1925 р. Отже, перший етап кодифікації відбувся з 1922 року по 1925 рік.

Другий етап кодифікації відбувався на основі Конституції СРСР 1924 р. Були приведені у відповідність до конституції раніше прийняті кодифіковані акти. На межі 1925-1926 рр. держава приступила до реконструкції народного господарства. Було поставлено завдання в історично мінімальний строк перетворити країну із переважно аграрної в індустріальну державу, реорганізувати на соціалістичних засадах сільське господарство, підвищити народний добробут і забезпечити обороноздатність країни. Все це суттєвим чином вплинуло на характер і задачі кодифікаційних робіт. Відмінними рисами цього етапу були відображення в кодифікованих актах задач реконструктивного періоду, завершення роботи по приведенню республіканських кодексів у відповідність з загально союзним законодавством. В УСРР була проведена велика робота по вдосконаленню діючих кодексів. Так, в липні 1927 р. були прийняті в новій редакції КК і КПК УСРР, одночасно в Земельний кодекс були внесені суттєві зміни і доповнення. Був прийнятий Кодекс законів про шлюб і сім'ю, опіку і акти громадянського стану в УСРР (травень 1926 р) і Адміністративний кодекс (1927 р.). розробка нових кодифікованих актів проводилась і в 1928-1929 рр. У лютому 1928 р. замість Тимчасових будівельних правил був прийнятий Статут цивільного будівництва. В серпні 1928 р. прийнятий Гірничий кодекс, в вересні 1929 р. – нова редакція Положення про судоустрій і Цивільно-процесуальний кодекс УСРР [5].

Цивільне право було тією галуззю права, яка в першу чергу забезпечувала проведення нової економічної політики. Тому кодифікація цивільного права розпочалася відразу ж після проголошення курсу на неп, у 1921 році. На основі Цивільного кодексу РРФСР і в повній відповідності з його принципами Наркомюст УСРР створив проект Цивільного кодексу УСРР, який являв собою повну рецепцію (прийняття) Цивільного кодексу РРФСР. ВУЦВК постановою від 10 грудня 1922 року ввів у дію Цивільний кодекс УСРР з 1 лютого 1923 року. Оскільки Цивільний кодекс УСРР був побудований на основі і в повній відповідності з ЦК РРФСР, він сприйняв також систему останнього. Складався з 4 частин і 435 статей. В загальній частині визначалися основні засади, суб'єкти і об'єкти прав, правочини і позовна давність. У розділі “Речове право” викладалися норми, які регулювали право власності, право забудови і заклад майна. Розділ “Зобов'язальне право”, крім загальних положень, містив норми, що стосувалися зобов'язань, які виникають з договорів майнового найму, купівлі-продажу, міни, позики, підряду, поручительства, доручення і довіреності, товариства (простого, повного, товариства на вірі, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерного (пайового) товариства), страхування та зобов'язань, що виникають внаслідок безпідставного збагачення і внаслідок заподіяння іншому шкоди. Останній розділ присвячувався спадковому праву [5].

Висновок. Кодифікація законодавства в УСРР 1922-1929 рр., як вже зазначалось в роботі, була дійсно унікальним явищем у правовому житті держави в цей період. Вона відрізнялась масштабністю, універсальністю, проводилась у стислі строки, була всебічною і глибокою. Цікавим є той факт, що кодифіковані акти, які не відповідали умовам життя суспільства і держави, швидко змінювались та затверджувались. Були розроблені й прийняті в короткі терміни Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Цивільний, Цивільно-процесуальний, Земельний кодекси, Кодекс законів про працю, Кодекс законів про народну освіту, Ветеринарний кодекс, Закон про ліси, Положення

про судоустрій. Готувались проекти Адміністративного, Житлового й Будівельного кодексів, обговорювалось питання кодифікації законодавства про промисловість і торгівлю. В Наркомдемі працювали над Водним кодексом та ін. Виділення в особливу форму систематизації законодавства таких актів, як кодекси, було важливим етапом розвитку права в СРСР і в Україні.

Список використаних джерел:

1. Шершенькова В.А., Попсуєнко Л.О. Перша кодифікація права в радянській Україні (20-ті рр. ХХ ст.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 82-84.

2. Усенко И. Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР / Отв. ред. Б. М. Бабий. К.: Наукова думка, 1989. 120 с.

3. Лащенко Р. М. Лекції по історії українського права. К.: Юринком Інтер, 1998. 410 с.

4. Бабій Б. М. Українська радянська держава в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.). К.: вид-во АН УРСР, 1961. 484 с.

5. Кодифікація радянського права у 1922-1929 рр. : <https://referat.ml-style.net/pravoznavtsvo/istoriya-derzhavnosti-ta-prava/kr-kodifikatsiya-radyanskogo-prava-u-1920-ti-rr-doc>